

Fra Umánaq til Qânâq - flytningen af en by i 1953

af Rolf Gilberg

Det begyndte med anlæggelsen af Thule Air Base i sommeren 1951 og de næstfølgende år. På fangerrådsmøder drøftere man ofte fangererhvervets alvorlige situation i Wolstenholms fjorden, som i mange år havde været fredet på en sådan måde, at jagt kun var tilladt med kajak og slæde, da fjorden betragtedes som sælernes yngleplads. Men efter at amerikanerne var begyndt at benytte fjorden om sommeren med store skibe og om vinteren med motordrevne køretøjer, blev fangernes muligheder for fangst alvorligt forringet.

Skønt ingen polareskimo nogen sinde har været beskæftiget ved Thule Air Base, og selvom der takket være de amerikanske troppers disciplin praktisk taget ikke har foregået nogen egentlig fraternisering med polareskimoerne (helt det samme kan man nok ikke sige om danskere), kunne det ikke undgås, at Basens tilstedeværelse kom til at gribe dybt ind i distriktets forhold.

Slæderejsende måtte nu kun følge bestemte ruter ad store omveje for at nå fangstpladser. Spildolie på fjordens vandoverflade fra forsyningsskibene,

støjen fra startende og landende flyvemaskiner, fra sprængninger til byggeriet og fra luftværnsartilleriets skydeøvelser umuliggjorde jagten omkring bopladsen Umánaq. I efteråret 1952 var hvalrosfangsten lig nul og sælfangsten ringe. Hertil kom faren for bopladsbefolkningens demoralisering. Dårlige fangstforhold gjorde, at det var fristende for polareskimoer at opsamle kasseret kød og andet udrangeret materiale på Basens affaldsplads (Dumpen) i stedet for at koncentrere sig om at gå på jagt. Mange af bopladsens beboere måtte ernære sig som souvenir-magere og for de indtjente penge leve af butiksmad, – en dårlig erstatning for landets egne produkter. Da bopladsbefolkningen selv blev klar over faren ved alt dette, besluttede man at flytte væk i 1953.

Thule Distriktets administrationsby „Thule“ var groet op omkring polareskimoernes gamle boplads Umánaq for foden af Thulefjeldet (Mount Dundas), hvor missionen i 1909 havde slået sig ned. Det var dér, Knud Rasmussen byggede sin butik i 1910, og hvor senere, omkring 1930, en ny større butik, en

kirke og et sygehus blev lagt. Det var således ikke bare en lille ubetydelig boplad, der kom i klemme mellem naturen og civilisationen, men det var polareskimoernes kulturelle og politiske verdenspunkt. Derfor foregik der en alvorlig diskussion blandt polareskimoerne.

„Det var altid de dygtige fangere bl. a. Jess, Sorqaq, Inuterssuaq og Qa-qutsiaq, der førte ordet, men hverken fra dansk eller amerikansk side har nogen villet lægge pres på Thulefolket. Endelig var der jo også den omstændighed, at fangerne, der drog ud på fangst-ture i distriktet, klarede sig udmærket og hjembragte godt udbytte, hvorimod mange og især de gamle og mindre driftige folk faktisk var henvist til butikskost“ (Christensen 1953:270).

Et fangerrådsmedlem kom som talsmand for befolkningen til et møde i april 1953 med følgende bemærkninger (Skov 1966:50):

„Efterhånden som Basen udvider sig, bliver vore fangstområder mere og mere reduceret. I den forbindelse vil vi fremsætte krav om at få klar besked, hver gang amerikanerne med deres udvidelser berører nye fangstområder. For eksempel i efteråret 1952 blev der udstedt forbud mod opsætning af rævesakse i Ivnaq, grundet passagen til fangstfeltet gik gennem baseområdet. Imidlertid viste det sig, at forbudet var overflødigt, idet flere danske satte deres sakse, uden at der blev skredet ind. I den forbindelse ønsker man vejen åben til området og uhindret adgang til at sætte sakse om efteråret eventuelt på den måde, at man i flok én gang om ugen får tilladelse til at passere baseområdet, muligvis under



Politikens Bræ.

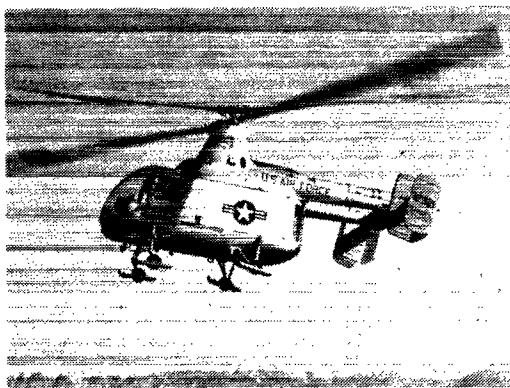
Fot.: Aage Gilberg, 1963.

basepolitikens medvirken. Såfremt det viser sig, at der er gyldige grunde til, at en sådan passage ikke kan finde sted, ønsker man, at dette forbud gælder *alle*.

Enhver har erfaret, at fangsten her i Umánaq bliver sløjere og sløjere. Fangerne er overbeviste om, at dette først og fremmest skyldes Basens indflydelse og ikke fangernes manglende energi. Vi indrømmer, at det, foruden det hundefoder vi har fået tildelt gennem kontoret, har været nødvendigt for os direkte at opsøge affaldspladsen for at sikre hundene tilstrækkelig føde, da ellers talrige hunde antagelig ville være døde af sult. Samtidig har det været nødvendigt for os at tage en del af det brænde, der – som kasseret – er smidt ud på affaldspladsen. Uden dette ville brændselsproblemet for os have været meget vanskeligt at klare. Imidlertid synes man, denne tilfældige og lovløse måde at skaffe tilskud til brændsel og hundefoder på er uheldig, idet det er de mest anmasende, der får størst udbytte. Derfor ønsker vi klare retningslinier for, hvad vi må tage, og hvor vi må tage det.

Vi er alle klare over, at direkte handel med amerikanerne er forbudt. Vi indrømmer, at vi har tilsidesat dette forbud, fordi der ikke har været tilsvarende forbud for danskerne. Såfremt dette forbud gælder alle, er vi selvfølgelig indforstået med at overholdet det. — Man må jo ikke glemme, at det er vore produkter, der er eftertragtede af amerikanerne, og vi synes, det er uretfærdigt, når private mellemhandlere skal tjene store summer på disse vore produkter. Går vi direkte til amerikanerne, får vi langt mere for vore ting, end hvis det skal gå gennem danske mellemhandlere, og vi kan i lighed med dem skaffe os afgiftsfri cigaretter. Denne udenom kontoret gående handel bevirker yderligere fritagelse for afgift på cigaretter. Derfor synes vi, at der må gælde samme regler for danske og grønlandere. — Altså enten fri handel for alle eller totalt forbud mod al handel uden om kontoret.

Basens lukning. Denne delvise afspærring af Basen, der foregår for tiden, hvor visse danske har fri adgang til at besøge baseområdet, så ofte de vil, og omvendt modtage besøg af amerikanere, medens vi overhovedet ikke må betræde selve baseområdet, finder vi mærkelig. — Vi bliver udelukket fra mange af vore vigtigste fangstområder, og således er det os, der lider under afspærringen. Derfor finder vi det uretfærdigt, hvis det fortsat kun skal være os, afspærringen gælder, når vi dagligt kan se visse danske frit besøge Basen. Og hvorfor får så mange amerikanere lov til at besøge vor boplads og kigge på os, når vi bliver nægtet adgang til deres område.



Helikopter over Qanáq.

Fot.: Rolf Gilberg, 1963.

Vi er klare over, at det nu og da kan være nødvendigt for visse embedsmænd i tjenstligt øjemed at have adgang til Basen, men for retfærdighedens skyld *kræver vi, at det totale forbud skal gælde alle øvrige danske såvel som grønlandere.*“

Senere under fangerrådsdebatten sagde fangerrådsmedlemmet:

„Før Basens bygning blev der året rundt af fangerne ved selve Thule og Umánaq fanget ca. 120 hvalrosser (ca. 100 tons kød), der næsten udelukkende blev brugt til fodring af hunde. De to sidste år er der som bekendt kun fanget meget få dyr. Hvalrossen er efterhånden blevet sky, skræmt af støjen fra flyvemaskiner og røgen fra de brændende amerikanske affaldsbunker samt af spildolien på vandoverfladen. Remmesæler fanges nu i meget mindre målestok end for blot få år siden; de er ligesom hvalrosserne meget sky og derfor sværere at komme på skudhold.“

„Befolkningen er klar over, at man før eller senere må forlade pladsen her, man afventer blot ministeriets afgørelse

derom. Man er enige om, at hvis ministeriet erstatter de nuværende huse på bopladsen, vil dette fremskynde bortflytningen fra Thule. Hvis Thule skal flyttes, bør fangerne tages med på råd om, hvor den skal bygges op.“

Man enedes så om at sende fangerådets formand, inspektøren og præsten til København kort efter, maj 1953. Da ministeriet og administrationen gennem det sidste års tid var kommet til samme opfattelse, vendte fangerrådets udsendinge tilbage allerede efter 14 dages forløb med tilladelse til at flytte Thule fra Umánaq til Qânâq, det sted fangerne selv havde foreslået. Samtidig kunne inspektøren meddele hele befolkningen i Umánaq, at hver eneste familie ville få et nyt hus gratis, og at man ville indskibe materialerne og bygge husene samme sommer (Christensen 1953:270).

Der synes således ikke at have været tale om tvangsforflytning, da fangerne jo selv var klar over situationen. Heller ikke blev der lagt direkte pres på befolkningen hverken fra dansk eller amerikansk side, men man støttede kraftigt tanken om flytning. I begyndelsen nærede man dog nogen bekymring for, at ikke alle skulle have lyst til at flytte fra Umánaq, som gennem mere end 40 år havde været distriktets centrum, men en af de dygtige fangere sagde til journalist Helge Christensen (1953:270): „Når vi fangere flytter, vil de andre også drage bort, for de kan ikke leve uden os!“ Alle forlod da også stedet.

I dagene omkring den 4.-7. juni 1953 drog bopladsens 27 fangerfamilier afsted. Den store hundeslædekaravane satte over Wolstenholme Fjorden ved

den ubeboede boplads Uvdle, og ruten lagdes op over Knud Rasmussens Bræ og Politikens Bræ. Slæderne, der var tungt lastede med alle eskimoernes ejendele, kørte fra indlandsisen ved den gamle ubeboede boplads Itivdleg, og man fortsatte over Olrik Fjorden til bopladsen Kangeq. Nogle drog endda til Natsilivik. Hele sommeren tilbragte udflytterne i telte. 13 af familierne ville slå sig ned ved Qânâq, hvorimod 7 flyttede til Qeqertarssuaq, 2 til Kangerdluarssuk og 5 familier til Qeqertat.

Helge Christensen skriver videre (1953:271):

„Ejendommeligt er det, at ingen har ytret ønske om at drage sydover f. eks. til pladsen Savigsivik eller om at bosætte sig på Saunders ø udfor Thule for at være i nærheden af kendte fangstpladser og basen samt under vante omgivelser. Forholdet var jo, at enkelte thulefolk havde fået den grimme vane fra søsiden at sikre sig forskelligt materiale blandt det affald, amerikanerne kaster på lossepladsen — det var i reglen træstykker til brændsel men nu og da også madrester — dette syntes fangerne var direkte uværdigt og forkasteligt. Andre, heriblandt også nogle gode fangere, havde så småt begyndt at forsømme deres erhverv for i stedet at lave souvenirs af ben til amerikanerne. Herved tjente man naturligvis let til butikskosten, men man gik glip af de sunde kost, og gamle og svagelige medlemmer af det lille samfund fik større vanskeligheder ved at klare sig, når færre fangere havde fangst at dele ud. Danske i Thule var ene om at kunne tale med amerikanerne, og derfor bad man de danske om at sælge de fremstil-



På vej fra Qânâq til Qeqertarssuaq (Herbert Ø).

Fot.: Sven Gilberg, 1963.

lede souvenirs. Thulefolket har været helt isoleret fra basen, dog sådan, at det var amerikanerne, der havde strenge forbud. De ganske få overtrædelser, der har været, er blevet straffet med bøde på 400 dollars og øjeblikkelig hjemsendelse til USA for egen regning. Fangeren fra Thule har derimod ofte krydset basens arealer på vejen til eller fra fangst.

Vel er thuleboernes flytning til K'ânâk en slags flugt fra civilisationen, men noget bringer de dog med sig – nemlig 10 store motorbåde, grammofoner og nogle få radioapparater.

Der er ikke tvivl om, at et alvorligt problem for et lille men stolt folkefærd er blevet løst på en for alle parter til-

fredsstillende og lykkelig måde. Thuleboerne har fået et stort ønske opfyldt, de kan atter leve som fangere og jægere på ødemarker af is og sne og let skaffe sig de daglige fornødenheder på en måde, der er den eskimoiske race værdig.“

Qânâq

Man valgte bopladsen Qânâq som det nye sted, fordi det lå i et godt fangstområde. I øvrigt boede ingen der på det tidspunkt. Qânâq er en gammel fangstplads, som ofte har været beboet i tidens løb. For eksempel havde Peary sit hovedkvarter 1891–1895 på Red Cliff-halvøen, og han fortæller (1898(2): 267): „Karnah ville åbenbart blive et

folkerigt sted den vinter (1891/1892). Befolkningen talte 61, af hvem de 19 var mænd og 15 kvinder samt 27 børn; kønsproportionen var 34 mænd til 27 kvinder.“ (126 mænd pr. 100 kvinder). MacMillan fortæller, at stedet var beboet vinteren 1914–1915 med mange mennesker. I begyndelsen af 1920erne boede missionens præst en del år i Qânâq, som egentlig var det sted, hvor Knud Rasmussen ønskede at have anlagt sin handelsstation, men isforholdene tvang ham ind til Umánaq, som Harald Moltke i 1903 havde foreslået (personlig meddelelse fra Thules første permanente læge, Mogens Holm).

Navnet Qânâq betyder noget i retning af „stedet hvor man først ser solopgangen“. Mange har haft vanskeligheder med at finde ud af, hvordan man skal skrive navnet. Her er nogle variationer: Kar'nah, Kah-na, Karnah, Krana, Ka'na, Quarnaq, Qaanaaq.

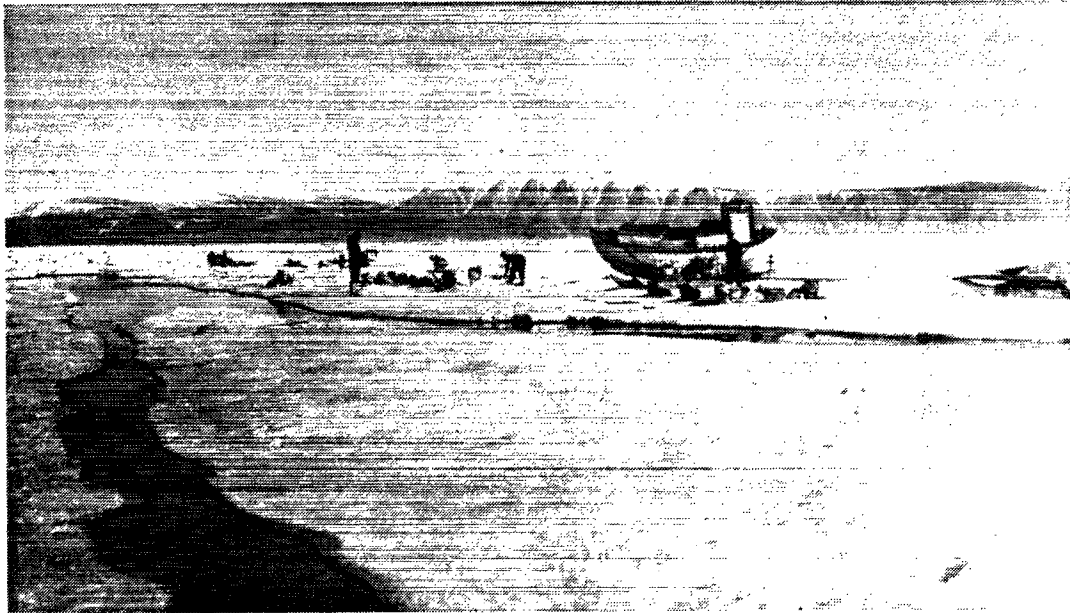
Fra Qânâq, som ligger på en stor skrånende slette med rig græsbevoksning ved Kap Ackland på sydvestkysten af Redcliff halvøen, er der en strålende udsigt til Hvalsund, Herbert Ø og Kap Ackland, og udsigten skifter ustandseligt farve i den varierende belysning. Fra den jævne is i sundet er der let tilkørsel til byen; til gengæld er opstigningen til indlandsisen meget vanskelig med slæde, og den anvendes så godt som aldrig. Men det er heller ikke længere et vigtigt krav til stedets egenskaber efter indførelsen af motorbåde, som om sommeren (slutningen af juli til begyndelsen af september) opretholder kommunikationen stederne imellem. De to årlige perioder, hvor byen er isoleret fra omverden, er

blevet skåret ned til tidsrummene omkring isens afgang og tilbagevenden, altså den periode hvor bådene ikke kan sejle, og isen ikke kan bære slæderne.

Kysten er om sommeren en åben sandstrand, beskyttet af den store bræisbanke, hvorpå de større isfjelde fra bunden af Inglefield Bredningen strander og holdes på afstand, samtidig med at de giver smult vande for sommerens opankrede forsyningsskibe. Langs kysten i en stor bue ud for Qânâq ligger et stenrev, som ved ebbe dukker op af vandet og således vanskeliggør transport til og fra forsyningsskibene, som ligger udenfor revet. Til gengæld beskytter det eskimoernes motorbåde, som kan ligge indenfor i fred for omkringflydende isskoser.

På bræisbanken bevirker tidevandet, at der altid er våger, hvor sælerne holder til, og sælfangsten er god. Ligeledes er der gode muligheder for fangst af narhval, hvidhval, laks og hvalros. Hvalrossen fanges i forårsmånederne fra iskanten i munden af Hvalsund. Man bygger en slæde stor nok til at kunne laste en motorbåd, og med 3–4 hundespand for slæden kører man motorbåden ud til iskanten, hvor den sættes i vandet, og herfra kan fangerne deltage i jagten. På den måde udnyttes bådens kapacitet mere end tidligere.

På grund af tidevandets bevægelser omkring revet, vil isen udfor Qânâq i juni danne sprækker i området mellem stenrevet og land. Når besøgende i denne tid kommer til Qânâq på mindre ophold som butiksbesøg, lægebesøg eller familiebesøg, slår de sig gerne ned på den faste og jævne is uden for revet, hvor de parkerer hundene og slår et telt op over



En motorbåd køres på hundeslæde til åbent vand ud for Qânâq.

Fot.: Rolf Gilberg, 1963.

slæden. Turen ind over de svømmende isskasser, som forandrer tyngdepunkt, når man betræder dem, kan være ret så besværlig at forcere med hundeslæde. Mange af Qânâqs ihærdige fangere har da også deres slæder liggende udenfor revet i slutningen af hundeslædesæsonen.

Det ny Thule, polareskimoernes administrationsby, kan deles op i to kvarterer: Ét beboet af de udsendte danskere og vestgrønlændere, og ét beboet af polareskimoerne.

Polareskimoernes bydel – blandt de udsendte kaldt „Fangerbyen“ eller „Bopladsen“ (Skejød 1969:8) – bestod i 1953 af to parallelle rækker huse. Disse huse – de såkaldte erstatningshuse – er anbragt på det udtørrede stenede elvleje med en indbyrdes afstand af 25 meter, for at fangernes hunde ikke skal genere hinanden.

Familiens kødstativer ligger på en lang række i strandkanten. Et erstatningshus af middelstørrelse målte 370 cm $\times$ 555 cm = 20,5 m², og af disse blev der bygget 8 huse. Desuden opførtes i 1953 et lille hus (370 cm $\times$ 370 cm = 13,7 m²) og 4 huse af den største type (370 cm $\times$ 740 cm = 27,4 m²), som har to rum: køkken og soverum uden dør imellem. Til sammenligning kan anføres, at de allerfleste af de fraflyttede huse på bopladsen Umánaq kun var på 16 m². Erstatningshusene var således i gennemsnit 70 % større end de forladte huse.

På husene er husgangen skrumpet ind til en lille trappe og en lille entre, en sluse til at holde kulden ude. Her opbevares værktøj og skind. På grund af permafrosten kan huset ikke ligge direkte ovenpå jorden, når det bygges på denne måde, derfor trappe. Lå huset

direkte på jorden, ville varmen forplante sig gennem gulvet ned i jorden og tøpermafrosten lige under huset, hvorefter huset ville blive skævt, når jorden sank under det. Nu forhindrer den stillestående luft under huset forandringer i permafrosten.

Indenfor døren til højre findes husets eneste opvarmningskilde, kulkomfuret, hvor maden også tilberedes. Husets dobbeltvinduer (alle med glas i små felter, som er mere praktiske ved udskiftning og transport) kan åbnes, og de vender mod sydvest, mod kysten, således at man kan holde øje med kødstativ og hunde eller spejde efter hjemvendende fangstslæder og tilrejsende besøgende.

Grønlands-departementet anmodede i 1953 kontorchef Ph. Rosendahl om at tage til Qânâq for at råde og bistå befolkningen, tilflytterne fra det gamle Thule, ved valg af hensigtsmæssige boliger og ved opførelse af sten- og græstørvsmure om disse. Rosendahl skriver (1954:118), at det ville være af stor betydning i det højarktiske klima med de kraftige vinterstorme, at de moderne isolerede træhuse tillige fik en beskyttende og lunende mur af græstørv og sten på bagside og gavle. Dette fandt fangerne var en god tanke, og Rosendahl fortsætter:

„Overfor præsten, lægen og mig havde bygherrerne i K'ekertarssuak ligeledes vist interesse herfor. Men da den endelige bestemmelse skulle træffes ved K'ekertarssuak, og de hørte, at træhusene ville blive lige så lune som de danskes huse i det øvrige Grønland, opgav de at få tørvemur som ekstra isolering; og da husherrerne ved K'ânâk hørte, at

K'ekertarssuak'erne ville have husene som de danskes, ville de ikke stå tilbage for dem.

Jeg er noget ængstelig for, at det ikke fuldt er gået op for befolkningen her, hvor store beløb de danske egentlig bruger til kul, og at træhuse – hvor omhyggeligt de end udføres, og hvor godt isolationsmateriale der end anvendes – altid i løbet af nogle år frembyder nogen utæthed, når træ ja selv isolationsplader i Grønlands meget tørre klima trækker sig, og at en sådan utæthed, selv om den sydpå føles i mindre grad, og der berettiger de almindelige bygningsformer, derimod virker meget stærkt i vinterstorme med 30–40° kulde og kræver stort forbrug af kul, samt at de nu ikke mere har basens affaldsbrænde at hente af, og at de supplerende varmekilde: aladdinlamper og spæklamper kun øger varmen forholdsvis lidt i så relativt store rum.

Stedets medicinalforvalter, en storfanger ved navn Taitsiánguarssuak, en mand på ca. 50 år, ønskede vel et hus af største type, men han forudså den tid, hvor hans erhverv ville gå tilbage, og aldersunderstøttelse blive hans væsentligste men beskedne indtægt; han ønskede derfor sit træhus yderligere isoleret med tørvemur for at få den mindst mulige udgift til kul.“

At der ikke blev bygget tørvemurs-huse ved Qeqertat og Kangerdluarssuk var nok ikke så underligt, thi der var ikke egnet byggemateriale tilstede i form af gode græstørv og egnede sten, som det var tilfældet både ved Qânâq og Qeqertarssuak.

Rosendahl håbede – forgæves – at



Erstatningshuse i Qânâq, bygget 1953.

Fot.: Aage Gilberg, 1963.

dette hus måtte tjene som et eksempel til efterfølgelse, således at man kunne undgå flere selvbyggerhuse (ikke at forveksle med 1970ernes selvbyggerhuse) efter hvad han kaldte „kolonihavehus-princippet“. Dette bestod i, at „man på 4 tommer bindingsværk sætter en inder- og yder-beklædning af brædder og stopper mellemrummet med mos eller lyngtørv, og så omgiver hele det kasseformede hus med tagpap. Em fra kogningen vil sætte sig som is i stopningen og give et fugtigt og uisoleret opholdsrum.“

I Qânâq henter polareskimoerne om sommeren vand fra den kilde, som findes i det gamle elvleje. Af hensyn til hundenes færden i den nederste del af elvlejet lægges nu en gummislange langt op i kilden, således at renere vand bringes direkte ned til husene, hvor man ved den konstant løbende slange kan

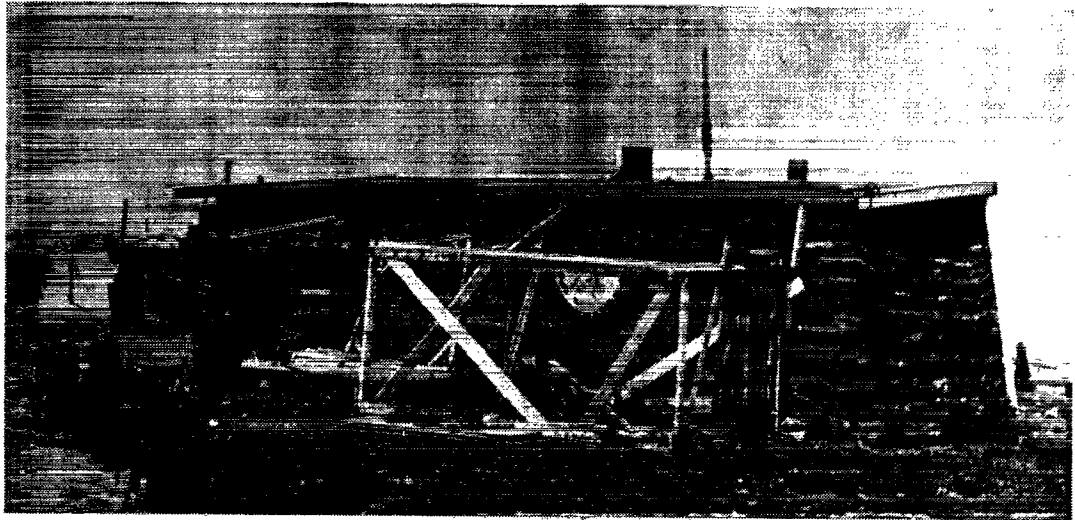
forsyne sig med vand, som dog altid bør koges. Om vinteren smelter man bræis. I de fleste huse, og det gælder hele Thule Distriktet, har man en stor metalbeholder med låg, ofte med aftapningstud i bunden. Heri lægger man den delvis knuste bræis, og da smeltebeholderen er placeret tæt op ad komfuret, fabrikere varmen til stadighed smeltevand. Man kan dog også tappe drikkevand fra en hane på vandværket.

Det skal lige bemærkes, at polareskimoernes erstatningshuse har „næse“ til at regulere temperaturen med. En lille lem i loftet over komfuret kan åbnes og lukkes efter behov. I husene er der faste møbler som bænke, borde og brikse.

I 1960'erne er der opført nye to-rums-huse med saddeltag. Disse er større end de fladtagede erstatningshuse, men er stort set indrettede som de første. Medens alle de nye huse bygges med toilet-rum med latrin, savner de huse, man

Erstatningshusets kulkomfur. Fot.: Aage Gilberg, 1963.





Hustypen, som Ph. Rosendahl håbede ville afløse de gamle selvbyggerhuse.

Fot.: Aage Gilberg, Herbert Ø, 1963.

byggede i 1953, sådanne. Blandt husene findes 3 offentlige enmandslokummer, hvoromkring hundene samler sig, hvis stedet midlertidigt er beboet, thi de æder, hvad der skulle komme glidende ned ad et lille skråstillet brædt. Dette er iøvrigt den eneste form for tømning, der foretages af disse lokummer, men den er jo også effektiv. Dog er mange ikke begejstret for de nærgående hundesnuder. I mørketiden kan man sætte sig i ly af sit hus, men i soltiden har ikke mange eskimoer, især ikke kvinder, lyst dertil, og pottestadiet er derfor næsten enerådende.

„De fastboende“, som polareskimoerne også kaldes af de udsendte, har i begyndelsen af 1960'erne – 10 år efter byens anlæggelse – fået indlagt elektrisk lys, hvilket må være meget behageligt i den 4 måneder lange mørketid. Et par gadelygter er også skudt op. Selv om husene bygges med en del faste møbler, ser man efterhånden også en del almin-

delige møbler i polareskimoernes huse. De stammer tildels fra basen, men de fleste er nu nok købt i Danmark. Med hensyn til husenes indretning og renholdelse er polareskimoerne ligeså forskellige som vi danskere. Nogle foretrækker det pinligt rent og vældig ryddeligt, medens andre tager lettere på det, og et par enkelte steder kan betegnes som særdeles rodede. Distriktslægen (Skejō 1969:9) skriver, at den personlige hygiejne står langt over, hvad han har set sydpå.

Beskrivelse af administrationsbyen det ny Thule.

Byen ligner ikke de vestgrønlandske byer, hvor husene er spredt i små klynger, men den har et moderne strømnet udseende, idet den bærer stærkt præg af at være blevet til på et tegnebrædt. Hvor ikke andet er nævnt, er bygningerne opført i 1954.

Byens hjerte, som ligger i de udsend-

tes bydel, er elværket. Det er opført i 1954 og udvidet i 1962, og det får sin energi fra 3 store olietanke, som rummer olie til flere års forbrug; thi man kan på grund af isforholdene ikke forvente at kunne besejle Thule hver sommer. Ved siden af elværket ligger varmecentralen, som foruden varme også leverer vand til byen. Om sommeren fås vandet fra en lille kunstig sø, som naturen fylder med smeltvand fra indlandsisen. I det stillestående søvand kan det grovere slam udfældes. Vandet føres fra søen gennem en tyk gummislange over jorden til varmecentralen, hvor vandet renses og tilsættes klor. Om vinteren får man vand fra bræisfjeldene på banken udfor byen. En af GTO's lastbiler kører i pendulfart med bræisblokke mellem isfjeldene og varmecentralen, hvor de smeltes med en kapacitet på 15 m³ vand pr. døgn og sendes som rensat vand ud i byens navlestreng, et rørsystem, der på grund af permafrosten befinder sig i isolerede kasser ovenpå jorden. Gennem navlestrengen, hvori det kolde vandrør ligger tæt op ad det varme for at undgå frostsprængninger, forsynes administrationsbyens huse hele året ikke blot med varmt og koldt vand samt fjernvarme, men også med elektricitet. Også et telefonnet forbinder de udsendtes huse.

Madlavningen hos de udsendte foregår på el-komfurer, hvorved man undgår den besværlige kulopvarmning, som er „de bofastes“ lod. De udsendtes huse er også forsynede med badeværelser, som blandt andet rummer bruser (varmt/koldt vand) og latrinspand, der tømmes efter behov af et par polar-



Hus i Siorapaluk

Fot.: Lisbet Gilberg, 1963.

bygget af de forhåndenværende materialer.

eskimoer, som kører rundt til husene med en tankbil. Om renovationen i almindelighed kan siges, at kommunen siden 1963 har sørget for dagrenovationen både i Qânâq og på udstederne. En af GTO's lastbiler afhenter en gang ugentlig affald, og i istiden køres det ud på isen, hvorimod det om sommeren placeres på en offentlig plads nordvest for byen, hvor det afbrændes.

Man undrer sig over, at afløbene fra de udsendtes huse er så tilfældige, når tilføringen er så elegant. Spildevandet løber under huset i en isoleret kasse med tagpap, og nogle meter fra husets sydside ledes det ned over stenene, hvor det ligger som en pøl foran naboens indgang. Jeg kan godt se, at dette med at aflede spildevand kan være et vanskeligt problem et sted, hvor vinterkulden daler til omkring $\div 50^{\circ}$ C. Om vinteren, når sneen skjuler alt, og vand hurtigt fryser, mærkes den direkte spil-



Udløbet fra
sygehuset i Qânâq.

Fot.: Sven Gilberg, 1963.

devands-kanal ned over stenene jo ikke så meget. Men da byen ligger på en syd-vendt skråning, forsvinder sneen hurtigt, og man ser, hvad sneen tidligere skjulte. Det undrer mig, at det ikke har været muligt at lede spildevandet, i et specielt rør selvfølgelig, ind i navlestrengen igen, hvor det om vinteren ligesom det tilførte kolde vand ville holdes frostfrit ved det nære ophold langs fjernvarmenettet, som jo også må have tilbageløb gennem strengen, og derfra ud i havet.

Omkring indgangen til de udsendtes huse ligger en „hundegård“. Dette er en indhegning med trådnæt i 2 meters højde omkring den lille plads mellem husets indgang og det lille tilhørende udhus. „Hundegården“ har man for at holde hundene væk fra husets nærmeste område, hvor børn kan lege i fred, og hvor man kan have ting anbragt, uden at hundene kan komme til at ødelægge dem.

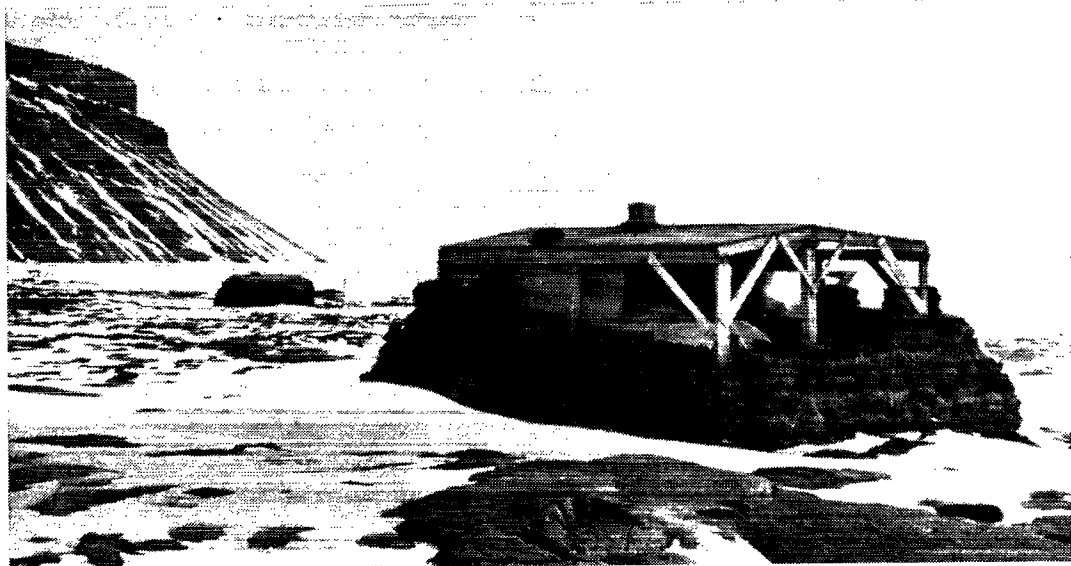
I Thule Distriktet findes ingen form for industri; det er udelukkende et fan-

gerdistrikt, hvor man for at få den bedste udnyttelse af fangstmulighederne bør bo spredt. Men i tidens løb har ind-handlingsstederne suget befolkningen til sig. Dette behøver dog ikke at blive fangererhvervets fallit, thi de driftige fangere har forstået at modvirke denne sammenklumpning om butikken – således boede 41 % af den polareskimoiske be-folkning i 1969 i Qânâq. Og regnes de udsendte med, rummer det ny Thule om-kring halvdelen af distriktets befolkning. Men dette er muligt, når man kan fore-tage længere fangstture, hvilket fangerne kan klare med de moderne hjælpemidler, som ganske langsomt siver ind blandt fangernes jagtredskaber.

Men selv 15 år efter færdiggørelsen af det ny Thule ved Qânâq præger Thule Air Base på forskellig vis livet blandt polareskimoerne.

Jeg skal ikke her komme ind på kuri-øse engangstilmælde, men holde mig til den mere generelle indflydelse.

En lufthavn i distriktet giver øgede kommunikationsmuligheder med omver-den, f. eks. tager turen fra Thule Air Base til København kun 4½ time. Flere og flere, især blandt de unge i befolk-ningen, besøger Vestgrønland og Dan-mark. I distriktslægens beretning for 1968 skriver Skejō (1969:10), at den lettere forbindelse med Danmark bevir-ker, at „man kan byde på flere af „civi-lisationens goder“ heroppe i storbyen Thule. Thule bliver for tiltrækkende, for mange flytter hertil, og fangstforhol-dene kan ikke bære så mange mennesker. Udgifterne til socialhjælp er stærkt sti-gende, og evnen til selvhjælp i samme tempo faldende. Pengerigeligheden



Et af de huse, som i 1953 blev forladt ved foden af Thulefjeldet.

Fot.: Lisbet Gilberg, 1963.

blandt basens beboere mærkes blandt eskimoerne. Der er gode afsætningsforhold for „souvenirs“, som bliver stadigt dyrere og stadigt af ringere kvalitet, og der bydes formidable kontante dollarsbeløb for isbjørneskind. Man er ved at blive dollar-minded. I det halvt legale udsted Moriussaq og i det illegale udsted i svøb Narssârssuk, begge beliggende nær basen, ser man hellere hundefoder betalt med dollars end med danske kroner.“

I samme åndedrag som kritikken af basen bør dog nævnes amerikanernes altid velvillige indstilling til at hjælpe befolkningen i nødsituationer med helikoptertransport og lægehjælp samt passager- og post-forsendelse mellem Thule Air Base og Qânâq.

Mange har i dag transistorradioer eller båndoptagere stammende fra basens PX (toldfri-butik), hvorigennem man hører base-radiostationens ameri-

kansksprogede programmer, hvoraf Country and Western musik tiltaler de fleste, især blandt de yngre. Man gør dog flere steder ihærdige forsøg på at lytte til Grønlands Radio, men modtagerforholdene er ofte meget svage i forhold til basens program.

Litteratur:

Christensen, Helge (1953): Farvel til Thule/Thule inuvdluarit. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, 93 (16): 270–273, 30. juli (Godthåb).

Gilberg, Rolf (1974): Thule. *Tidsskriftet Grønland* 1974 (9) pp. 297–299.

Gilberg, Rolf (1976): *Polar Eskimo Bibliography. Meddelelser om Grønland Bd. 203*, 3 pp. 57–87.

Peary, Robert Edwin (1898): *Northward over the „Great Ice“*. 1145 p. (New York).

Rosendahl, Ph. (1954): Folkeflytningen til det nye Thule/Thulimut nutamut nugterneq. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, 94 (5): 109–121 (Godthåb).

Skejø, Ole (1969): Beretning om befolkningens levevis i Thule Distriktet 1968. SHV-orientering, 6: 8–10 (Godthåb).

Skov, Ole (1966): Det yderste øde. *Tidsskriftet Grønland*, pp. 49–54.



Qânâq.

Fot.: Jørgen Taagholt, oktober 1964.

Ungdommen skal tegne Thules fremtid.
Forhåbentlig må den evne at bevare respekten for den polareskimoiske
kulturarv og leve en tilværelse præget af velovervejede balance mellem
nyerhvervet teknisk kunnen og traditionelle fangerfærdigheder.